

Маја П. ЂУКАНОВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 10. 12. 2021.
Прихваћен: 25. 02. 2022.

НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КУЛТУРЕ У СЛОВЕНИЈИ**

У чланку је представљена шира слика статуса српског језика у словеначким образовним установама и то пре свега на универзитетском нивоу, уз осврт на стање у основним и средњим школама. У првом делу рада се полази од доприноса српских интелектуалаца оснивању Универзитета у Љубљани, као и формирању наставе српског језика на универзитетском нивоу. Затим су у раду представљени статус и особености наставе српског језика у Словенији, полазећи од периода заједничке државе, Краљевине СХС односно Југославије, закључно са актуелним стањем у Словенији после њеног отцепљења и осамостаљења 1991. године. На основу изнетих података представљене су могуће смернице даљег развоја наставе српског језика и културе у Словенији, пре свега на подручју високог школства, али и у српској дијаспори.

Кључне речи: српски језик као страни, српски у Словенији.

Српски и словеначки, као сродни јужнословенски језици, имали су и још увек имају бројне додирне тачке у свом развоју, почевши од времена насељавања територија на којима се ова два језика употребљавају па до данашњих дана. Још од периода када је обред устоличавања карантанских кнезова обављан на народном, словеначком, језику, па преко времена настанка првих писаних споменика, до покрета реформације и даље, словеначки језик успео је да се очува у окружењу језика са знатно већим бројем говорника и у страном културном окружењу. У XVI веку постављени су темељи словеначког књижевног језика и настављен је његов континуирани развој до данашњих дана.

Уласком у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, словеначки језик постаје један од званичних језика у новоформираној држави, а контакти са српским језиком и културом јачају, отварајући могућности за даљи развој

* majadjukanovic@fil.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта Министарства науке Републике Србије *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (бр. 178004)

словеначког језика у јужнословенском окружењу. У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца словеначки језик је коришћен у државним установама, у основним и средњим школама и институцијама високог школства. На словеначком језику су излазиле новине и часописи, а интензивирали су се и контакти између културних и научних стваралаца ова два народа.

На развој словеначког језика значајно је утицала чињеница да су Словенци непосредно по оснивању Краљевине СХС добили свој Универзитет. У Београду је 1919. године донет Закон о Универзитету Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, којим су у Љубљани били основани Филозофски, Правни, Технички, Геолошки и двогодишњи Медицински факултет. Непосредно по оснивању Универзитета у Љубљани, започете су и припреме за оснивање словеначке Академије наука и уметности, која је званично основана 1938. године, а њен први председник био је слависта Рајко Нахтигал (Ђукановић 2015: 67).

У периоду када је данашња територија Словеније била део Аустроугарске монархије, словеначки језик био је већ сасвим развијен и нормиран, словеначка култура призната и ван граница монархије и постојали су услови за оснивање универзитета односно високошколске установе на словеначком језику. Међутим, упркос свему овоме, Универзитет у Љубљани основан је тек по окончању Првог светског рата, односно онда када је данашња територија Словеније постала део Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Универзитет је добио име у складу са називима других универзитета у тадашњој новој заједничкој држави: Универзитет Краљевства СХС у Љубљани. Регент Александар I Карађорђевић је 1919. године именовао прве професоре који су чинили универзитетски савет, чији је основни задатак био да новоосновани словеначки универзитет што пре почне са радом (Деклева 1989: 107). Како се наводи у члану 3 Предлога закона о Универзитету Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, од 8. јула 1919, да се не би превише одлагало са оснивањем, у закон је уврштена одредба да ће се универзитет у Љубљани у потпуности руководити законом и уредбама о Универзитету у Београду, све док се за њега не израде специјални закон и уредбе (Полец 1929: 173).

Током првих година постојања, новоосновани универзитет у Љубљани деловао је по српском закону који је за Универзитет у Београду прихваћен још 1905. године, јер приликом оснивања овог новог универзитета за њега још нису биле написане законске одредбе (Мелик 1989: 14). У оквиру Универзитета Краљевства СХС у Љубљани основан је Филозофски факултет, организован по угледу на Филозофски факултет у Београду, што је значило да су студије језика на универзитетском нивоу у ова два центра биле организоване на истоветан начин (Деклева 1998: 107). На основу оснивачких аката, као и различитих записа из тог времена, јасно је да су српски и словеначки научници у то време интензивно сарађивали и да је Србија у великој мери утицала на формирање словеначког високог школства.

О избору и упућивању првог универзитетског предавача за српски језик у Љубљани сазнајемо из кореспонденције Александра Белића и Франа Рамовша. Белић колеги Рамовшу у писму од 17. новембра 1920. године за то

место саветује др Александра Стојичевића, у том тренутку гимназијског професора у Скопљу. Белић о Стојичевићу, између осталог, пише: „Стојичевић има врло солидну лингвистичку и филолошку спрему. Он сам необично добро познаје наш књижевни и народни језик. Сам се бавио много и акцентом (сада баш издаје у немачком издању наше књижевне текстове којима је сам ставио акценте са лепим разумевањем тога посла).” Александар Стојичевић, први предавач српског језика на Универзитету у Љубљани, у својој докторској дисертацији бавио се језиком Марка Марулића, а писао ју је у Лајпцигу код професора Бругама и Лескина. Како Белић наводи у свом писму препоруке, Стојичевић се вратио у Београд због почетка Првог светског рата, али је затим наставио своје усавршавање и у швајцарском Фрибуру, тако да је у Љубљану отишао у звању ванредног професора за српски језик (Ротар 1990: 19). Белић се, како сведочи његова преписка са Рамовшем, залагао да предавач српског језика на Универзитету у Љубљани треба да буде језичар, који се бави српском лингвистиком. У писму препоруке он с тим у вези каже: „Стојичевић има врло солидну лингвистичку и филолошку спрему. Он сам необично добро познаје наш књижевни и народни језик. Сам се бавио много и акцентом (сада баш издаје у немачком издању наше књижевне текстове којима је сам ставио акценте са лепим разумевањем тога посла). /.../ У исто време г. Стојичевић је и зато погодна личност што може предавати и српску књижевност, у колико би то било потребно.” (Ротар 1990: 19) Како се из историјских записа види (Деклева 1998: 110), у фебруару 1921. године Филозофски факултет у Љубљани поверио је вођење Катедре за српскохрватски језик и књижевност др Александру Стојичевићу, који је четири године касније, 1925. изабран у звање редовног професора. О раду професора Стојичевића и његовом угледу у новој средини доста говори и чињеница да је неколико година касније, школске 1928/1929. обављао функцију декана, а 1929/1930. продекана на Филозофском факултету у Љубљани.

Осим професора Стојичевића, на Филозофском факултету у Љубљани је током првих година деловања из Србије био ангажован и др Никола Радојичић, угледни српски историчар медијевалиста. Како се наводи у архивским списима, професор Радојичић је на Филозофском факултету у Љубљани био ангажован у зимском семестру 1920. године, а његова предавања обухватала су пре свега област историје српског и хрватског народа (Ђукановић 2019: 137).

Универзитетска комисија новооснованог универзитета у Љубљани је 8. марта 1919. основала поткомисије за припрему универзитетске наставе. Тако је поткомисија за Филозофски факултет, како се наводи у хронологији издајој поводом стоте годишњице овог факултета, 25. марта исте године предала извештај у којем је био представљен предлог основног плана организације, којим су биле предвиђене 33 основне катедре, а славистичке студије налазиле су се у 19. поглављу под именом Словенска филологија. Словенску филологију чиниле су четири катедре, и то две које су обухватале општу словенску филологију – лингвистику и словенску књижевност, и две катедре које су обухватале словеначки језик и књижевност. Све четири катедре налазиле

су се у оквиру Семинара за словенску филологију, који је деценију касније прерастао у велики институт са пет катедара и два лектората (Помпе, Крајнц 2019: 85). Овим су постављени темељи данашњим славистичким студијама на Универзитету у Љубљани.

У периоду по завршетку Другог светског рата, у време постојања заједничке државе Југославије, Институт за словенску филологију Филозофског факултета Универзитета у Љубљани академске 1959/1960. године преименован је у Семинар за словенску филологију, а 1962/1963. постао је Катедра за словенске језике и књижевности. У време самоуправног социјализма у складу са тадашњим тенденцијама назван је Педагошко-научна јединица за словенске језике и књижевности, да би се осамдесетих година вратио назив Катедра за словенске језике и књижевности. Како се наводи у хронологији објављеној поводом стоте годишњице Филозофског факултета у Љубљани, академске 1959/60. године, од словенских језика су се могли студирати словеначки, српскохрватски и руски језик, а од 1962/1963. године и упоредна граматика словенских језика (Помпе, Крајнц 2019: 85). Осамдесете године ХХ века биле су период када су се дефинисали различити задаци и циљеви студијских усмерења, и то словенистике као темељне науке о матерњем језику с једне стране, и с друге стране русистике и сербокroatистике као сродних страних језика. Упоредна славистика постављала је словеначки језик заједно са другим словенским језицима у, како се наводи, шири историјско-језички контекст (Помпе, Крајнц 2019: 85–86). Тако реформа наставних програма из академске 1984/1985. године предвиђа четири студијске групе у оквиру Катедре: словенистику, сербокroatистику са македонистиком, русистику и упоредну словенску лингвистику (Помпе, Крајнц 2019: 85–86).

Као предавачи српскохрватског језика и књижевности на Филозофском факултету у Љубљани, после др Александра Стојичевића, били су ангажовани Емил Штампар, Јанко Јуранчич, Јанез Ротар, Миха Мате, Алеш Гулич, Далибор Брозовић, Ватрослав Каленић и Владимир Осолник, а сада су на тој Катедри ангажоване професорке Весна Пожгај Хаџи, Ђурђа Стрсоглавец и Татјана Балажиц Булц (Балажиц Булц, Пожгај Хаџи 2019: 73). Десетак година после отцепљења и осамостаљења Републике Словеније, 2002. године, Катедра за словенске језике поделила се на Катедру за словенистику и Катедру за славистику, у оквиру које су у првој години постојања била три студијска усмерења: Упоредна словенска лингвистика, Руски језик и књижевност и смер за Хрватски, српски и македонски језик са књижевностима (Помпе, Крајнц 2019: 86).

У периоду СФРЈ настава српског, односно тада српскохрватског језика у Словенији одвијала се својим устаљеним током, не само на универзитетском нивоу, него и у основним школама. Осим на Филозофском факултету у Љубљани српскохрватски језик био је заступљен и на Педагошким академијама у Љубљани и Марибору, али се променом статуса ових институција то изменило.

Почетком мариборске славистике сматра се 1961. година, кад је у оквиру тада основане Педагошке академије формирано такозвано језичко одељење,

које је 1968. добило статус Катедре за словенске језике и књижевности. Године 1974. ова Катедра имала је три студијске групе: словеначки језик и књижевност, српскохрватски језик и књижевност и руски језик и књижевност (Штухеџ 2011: 251). Након десетак година, 1985. овај студијски програм је укинут и од тада је Филозофски факултет у Љубљани, како пишу В. Пожгај Хаџи и Т. Балажиџ Булџ, једини у Словенији који омогућава „студије хрватске, српске, босанске и црногорске јужне славистике” (Балажиџ Булџ, Пожгај Хаџи 2019: 73–74).

Студијски програм који се звао Хрватски, српски и македонски језик са књижевностима, повезујући се као двопредметни програм са свим програмима на Филозофском факултету и неколицином других сродних факултета, школске 2009/2010 допуњен је могућношћу студирања бугарског језика и књижевности и стекао је ново име: Јужнословенске студије (Балажиџ Булџ, Пожгај Хаџи 2019: 74). У оквиру програма Јужнословенске студије, међу основним циљевима и компетенцијама наводи се да студенти првостепеног двопредметног студијског програма Јужнословенске студије стичу „високе језичке компетенције на једном од јужнословенских језика, са нагласком на хрватском (и контрастивно на српском, босанском, црногорском) и македонском (и контрастивно на бугарском), као и високе књижевне и културне компетенције из области јужнословенских књижевности, друштва и култура (Помпе, Крајнџ 2019: 100).¹

Што се тиче наставе српског језика у Словенији на нивоу основних школа, може се рећи да је у некадашњој заједничкој држави Југославији српскохрватски као школски предмет имао релативно мали број часова у односу на друге наставне предмете, док је тај језик у самој држави имао доминантну улогу, како наводе Пожгај Хаџи и Балажиџ Булџ (2019: 75). Педесетих година српскохрватски језик био је заступљен са по два часа недељно у свих осам разреда основне школе, а од седамдесетих је имао само два часа недељно у петом разреду основне школе. Школске 1993/1994. српскохрватски језик је у словеначким основним школама укинут. Томе је допринела велика доза нетрпељивости крајем осамдесетих и почетком деведесетих година према свему са овог говорног подручја (Балажиџ Булџ, Пожгај Хаџи 2017: 10). Овде треба напоменути да, с друге стране, словеначки језик у некадашњој заједничкој држави Југославији уопште није био заступљен као посебан предмет у српским школама, него су у читанкама спорадично били навођени одломци из словеначке књижевности, обично пропраћени кратким глосарима (Ђукановић 1994). Некадашњи српскохрватски језик се у словеначком школству после деведестих година XX века води под именима хрватски, српски, босански и црногорски језик, а статус тих језика у школама варира (Балажиџ Булџ, Пожгај Хаџи 2019: 75–76). Подаци који проистичу из различитих анализа, извештаја и упитника, јасно указују на чињеницу да је српски језик на нивоу основног школства у Словенији на преласку из XX у XXI век, у поређењу са другим страним језицима, па чак и у поређењу са

¹ https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/ULFF22_programi-skupna_0.pdf 1.3.2022.

другим јужнословенским језицима који су потекли из српскохрватског, био веома лош (Кач 2009: 84).

Како се наводи на сајту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије², настава српског језика организује се у 13 држава (у Швајцарској, Немачкој, Грчкој, Италији Француској, Белгији, Норвешкој, Данској, Великој Британији, Јужноафричкој Републици, Словенији, Холандији и Луксембургу), и то, како се на сајту наводи „у циљу развијања свести о сопственом националном и културном идентитету учењем српског језика и упознавањем са највреднијим делима српске културне баштине, као и подстицање одржавања трајних веза са отаџбином”. За извођење наставе ангажовани су компетентни редовни и хонорарни наставници. За допунску наставу словеначког језика у Словенији школске 2021/2022. било је заинтересовано је преко хиљаду основношколаца, а настава српског језика и културе изводи се у основним школама у Љубљани, Марибору, Копру, Крању, Постојни, Новој Горици и Камнику³. Како се наводи на званичном сајту, „образовно-васпитни рад на српском језику у Словенији остварује се у организацији Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије од школске 2020/21. године”⁴. За квалитетно извођење наставе несумњиво су од велике важности уџбеници, који морају пратити захтеве савремене методологије наставе. Завод за уџбенике и наставна средства у новије време објавио је низ уџбеника и приручника намењених настави у дијаспори: Моја отаџбина Србија, Основи културе српског народа, Српски језик, Речи завичаја, Српски језик и култура изражавања и Међу својима⁵.

О проблематици статуса, наставе, очувања и развоја српског језика у Словенији доста се расправљало и доста је писано још од осамдесетих година прошлог века наовамо. Словеначки лингвисти с краја XX века бавили су се статусом српског односно српскохрватског језика у контексту угрожености словеначког језика од стране већинског језика у држави (Ђукановић 2015: 71), а новији радови, написани током претходне две деценије, обухватају проблематику дефинисања језика који су наследили српскохрватски и њиховог статуса у држави Словенији.

Иако су контакти између Србије и Словеније у различитим областима културе били, и још увек су, веома богати, а сарадња међу уметницима интензивна, то се не може рећи и за наставу на нивоу основног и средњег образовања у обе државе. У новије време, после 2001. године, развија се настава словеначког језика за припаднике словеначке дијаспоре у Србији (Ђукановић 2014: 179), а тек у претходних пар година почиње да се развија настава српског језика за припаднике бројне српске дијаспоре у Словенији. Да би српски језик у Словенији учврстио свој статус на свим нивоима школства,

² <https://mpn.gov.rs/prosveta/predskolsko-i-osnovno-obrazovanje-2/dopunske-skole-u-inostranstvu/> 1.3.2022.

³ <https://www.dijaspora.gov.rs/srpski-jezik-u-sloveniji/> 1.3.2022.

⁴ исто

⁵ http://www.knjizara.zavod.co.rs/index.php?route=information/information&information_id=48 1.3.2022.

требало би посветити већу пажњу промишљеном планирању његове даље промоције у иностранству, што подразумева анализу наставних потреба у одређеним срединама, слање одговарајућег наставног кадра и креирање савремених наставних материјала.

ЛИТЕРАТУРА

- Балажиц Булц, Пожгај Хаџи 2017:** Т. Balažic Bulc, V. Požgaj Hadži, *Zauvijek susjedi – ali i sustanari: hrvatski jezik u kontekstu slovenske jezične politike*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 43 (1). 1–17.
- Балажиц Булц, Пожгај Хаџи 2019:** Т. Balažic Bulc, V. Požgaj Hadži, *Hrvaščina, srbsščina, bosanščina in črnogorščina v slovenskem izobraževanju: novi jeziki z dolgo tradicijo*. U (red. ur. T. Balažic Bulc, J. Kenda, M. Lah in V. Požgaj Hadži) *Poti in stranpoti poučevanja tujih jezikov v Sloveniji*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 71–80.
- Деклева 1998:** Т. Dekleva, *Oris razvoja Filozofske fakultete do leta 1941*. Kronika. Ljubljana, letnik 46, številka 3, str. 107–115.
- Ђукановић 1994:** М. Ђукановић, *Slovenščina v srbskih berilih med dvema vojnama*, *Obdobja* 12, *Slavistična revija*, 2–3, 275–279, Ljubljana.
- Ђукановић 2007:** М. Ђукановић, *Српски језик као страни у Словенији*. Српски као страни у теорији и пракси. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик. 311–317.
- Ђукановић 2014:** М. Ђукановић, *Slovenščina v Srbiji: preteklost, sedanost in prihodnost*, u: Н. Tivadar (red.) *Prihodnost slovenščine in slovenistik po svetu*, *Zbornik* 50. SSJLK Ljubljana, Filozofska fakulteta, 177–184.
- Ђукановић 2015:** М. Ђукановић, *Poglavlja iz slovenačke kulture*, Beograd, Filološki fakultet.
- Каџ 2009:** Лј. Каџ, *Obvezni drugi tuji jezik v osnovni šoli nija na poti večjezičnosti ter priložnost za oblikovanje šolske politike učenja jezikov*. *Sodobna pedagogika* 1. 82–93.
- Мелик 1989:** V. Melik, *Ljubljanska univerza in njeni predhodniki*. *Zbornik ljubljanske univerze*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- Полец 1929:** J. Polec, *Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo*, *Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929*, Ljubljana 1929.
- Помпе, Крајнц 2019:** G. Pompe, B. Krajnc, *Slavnostni zbornik ob 100-letnici Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ротар 1990:** J. Rotar, *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem*. Ljubljana: SAZU
- Штухец 2011:** М. Štuhec, *Oddelek za slovanske jezike in književnosti*, *Revija za elementarno izobraževanje*, letnik: 4, številka: posebna številka, Maribor, oktober 2011.

Maja P. Đukanović

TEACHING OF SERBIAN LANGUAGE AND CULTURE IN SLOVENIA

Résumé

L'Université de Ljubljana a été fondée par le régent Alexander I Karadžević en 1919, sur la base de la loi sur l'Université du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes. Avec cette décision, la Faculté de philosophie, de droit, de technologie, de théologie et la Faculté de médecine de deux ans ont été créées à Ljubljana. Le premier professeur universitaire de langue serbe à Ljubljana était le professeur Aleksandar Stojičević, qui a été nommé à ce poste sur la recommandation d'Aleksandar Belić. Les départements et séminaires où l'on enseignait le serbo-croate, ensuite nommé serbe, ont changé de nom, mais dans sa structure le programme est toujours basé sur les mêmes principes. Aujourd'hui, dans le cadre du programme d'études slaves du sud, parmi les objectifs et compétences est indiqué que les étudiants acquièrent des compétences linguistiques dans l'une des langues slaves du sud, en mettant l'accent sur croate (et contraste en serbe, bosniaque, monténégrin) et macédonien (contrastif en bulgare). Après les années 1990, l'ancienne langue serbo-croate a été enseignée dans les écoles slovènes sous les appellations croate, serbe, bosniaque et monténégrin, et le statut de ces langues dans les écoles varie.

Mots-clés : Serbe comme langue étrangère, la langue Serbe en Slovénie.